

С ким хто хочет — с тым переставай¹: любь тут со Христом во яслех и въ убогом вертепѣ и онде² на престолѣ. Любь зас(ь) со Іродом, albo с новым Месиашом³ Антихристом в Вавилонѣ⁴.

Албо уходи со Христом до горы с працею немалою. Албо обтяживши, сердце свое обжорством и пьянством и фрасунками дочасными царствуй в Вавилонѣ.

Албо венц власного Месия Христа выхваляй, albo теж прийдучого Месию очикавай

«Двом бо господином никтож может работати» (310).

В ряді цитат, виходячи від поклику Христа взяти на себе його хрест, автор доходить до іншого поклику: взяти на себе його ярмо («иго»). Се викликає у нього паралель: Христос «наче якихось бичків-неуків» кличе до себе — взяти його ярмо, що приносить спокій душам. Неприятель же душ всякими присмаками злакомлює людей, щоб заложити на них свою узду і зробити їх своїми вічними слугами

Есть тыж венцъ нѣякийсь звычай и у тых, шо конем не объездженым не цвичоным еще, удила во уста их кладучи сперву солею⁵ натирают, абы имъ смаковало и абы их лацно потом во уста свои брали. Так теж и сѣдло кладучи гласчуть ихъ. Але доказавши того и уживши надъ ними волѣ своею до смерти южь не выйdet з руки и муки его (310).

З того розвиваються паралельні образи (на жаль, паралель досить хаотично переведена і тому читачеві нелегко слідити за гадкою автора). З одної сторони — правдиве християнство, що кличе на самовідречення, страждання і смерть у сім житті, на неустанну боротьбу з ворогами церкви, і вірні, як боже військо, йдуть на бій і смерть.

Добровольне абовѣм езда и пѣхотние роты от кролев и тиранов за плату малую взявши, для лупов крѣвавых и несправедливого набытия на войнѣ гинути идутъ. В тенже власне способъ и рыцгерство божое⁶ з вѣков добровольне, сподѣваючис(ь) заплаты и мешканя вѣчного от Бога, найвышшого монархи на войны его за имя его противко вшеляких царей, неприятелей, еретиков и блюзнерцов ересей разных менжне с(ь) ставлячи идутъ. А жаден з личбы полку их нѣкгда⁷ не убудет — которым ведлуг слова Збавителя «и волосы на головах ихъ поличны суть»,— але всѣ цѣлы тѣлом и душею заставают и до прибытков на помешкане невымовнои заплаты онои за заслуги ихъ триумфовне входятъ⁸ (312).

З другої сторони — фальшива церква, «дочка Вавилонська», її фальшиві пастирі та їх підголоски, що кличуть на вигоди віку сього.

¹ Тримай

² А там (по смерті).

³ Друк мескашом

⁴ Папою римським.

⁵ Друк · солюе

⁶ Друк · Божие

⁷ Ніколи, пол

⁸ З триумфом входять до пробутку (райського), де чекає їх несказана заплата.

Се розуміється — римська церква, місцеве католицьке духовенство і ті православні перебіжчики, що до них повтікали Боротьба сих двох церков — «Сіонської» і «Вавилонської» — викликають у автора біблійні паралелі боротьби і насильства нечестивців над праведниками. Каїн і Авель, син Сари і син Агарі, Ісав і Яков — се прообрази нинішньої боротьби католицької й православної сторони, в котрій фізична перевага лежить по стороні нечестивців, а боже благословення і остаточна перевага по стороні гонених православних. Деякі з сих паралелей наводять на пам'ять величні образи «Закону і Благодаті».

До конца «раба изгонит свою госпожу» и «сынъ рабыниъ господича» Вѣдаете, яко есть написано «Изжени рабу со сыном ея, не иматъ бо сын рабыни участия со сыномъ свободныя» Свободна-бо есть дщи Сионова, царицею власною¹ будучи, и облюбеницею Церковъ его к Христу Богу. «Мати бо есть ваша Сион», рече, «человѣк роди (ся) в немъ» — Исус Христос, и той основа и — вышний Рабыня же есть цорка вавилонская, мѣзерная она, matka нерядницам и всѣм обрелдливостямъ земским, и сынов попудных родит, которын потомкове еи такими жъ подейзраными и нас старают ся починити за одступльством от закона и церкви божеи (312).

Довгим набором цитат автор наказує «не слухати злыхъ предложений», себто уніатських ренегатів. Наказ — викинути око, яке б мало спокушати, — він толкує в сім розумінні:

Око — архиерей и ерей и вшелякий стану духовного предложоный, ту теж и отецъ телесный. Ёслибы ты погоршати мѣло, вылуп его! Изъ (ъ) жени (ъ) от себе!

Солъ (ъ) смердячую потопчи! Волка в скорь овечей по зубехъ драпѣжныхъ знай! Злодѣя и убийцу до кошарнѣ не пущай и не дай ему вступу. Замкни предъ нимъ дверь — вархолника, посварцу, шкодцу!

Розкгу усхлюю, которая не родит овоцу доброго, ты садовничий з винограда Христова преч викинъ (ъ)! И не толко тые речи албо подобные им, але и самое око — що ест (ъ) наймилший человекъ члонок, а згоршало бы ты албо церковъ — б р а т с т в о т в о е², вылуп его и верзь от себе (315)

Абовѣмъ лучше будетъ вамъ безъ едного члонка в тѣльсѣ церковномъ находити, в которомъ бы с (я) фалшъ и зрада находила! Преч го от себе отсѣкши — абы й не все тѣло церковное заразы от него себе не брало и огонь пекельный³ по немъ ся не розширял (317).

Друга частина починається поясненням, що сам по собі статут, «порядок братства» — се тільки форма, як всякі святощі старозаконного храму. Не вони давали спасення, «але Бог вшехмоцный, которому всѣ речи можливы суть». Так і з братством Воно не в тім «паркагамені», але у виконанні христової заповіді братства і любові, в солідарності і діяльній любові, в «попеченію о ближних» — що підноситься над уся-

¹ Правдивою

² Розбивка моя

³ Друк пепельный.

кий обрядовий ригоризм, проповідуваний аскетами афонської орієнтації.

Протиставлення незвичайно характеристичне. Проповідь колективізму й солідарності дуже цінна для тих обставин. Хоч ізнов-таки — виложена не досить прозоро і ясно і переведена не досить послідовно й сильно.

З літературного погляду інтересне представлення загикуватою і простакуватою Мойсея як немічного знаряду божого, в котрім виявила себе божа сила — так, як виявлялася в різних святощах скінії:

онде въ Єгиптѣ шо так за реч годная была подивеня: пред маестатом кроля фараона и всѣмъ сенатомъ и рыцертвом его — а зас(ь) старцеве оныѣ два Моисей и Аарон А еще Моисей будучи осмьдесятолѣтний челоуѣкъ, якыи нѣякий дикий мужъ и въ лѣсъ знаиденый сатыр стареньки(й) овчар с кием простымъ рѣховым, а еще надто гугнивый, заикливыи челоуѣкъ А обачте, як много зацных речий и годных подивеня през него Богъ въ Єгиптѣ показати рачил! Махнеем лѣски¹ онои воды обернув в кров, выморил рыбы их, воскниѣ земля их жабами во сокровищех царей их, а кгда знову нею махнул — теды выпущены были скнипы, песиа мухи, жабы, гусѣнницы, громаы грады На вѣтры знову кгда нею вывинул², теды еи мусѣли слухати, бо мовит «Вѣтром нужномъ вѣнути повелѣваше, и вѣяху чрез всю нош, еже и бысть тако» На море теж кгда нею махнул и услухало го море, и розступис(я) вода, и огустѣша яко стѣны вода

Пытали бы хмы вас ели то лѣска оная то справовала албо теж з неи моцъ таковая походила, як теж и онде знову шос(ь) стало над скалоу сухою, с которой в пущи, вдаривши в ню лѣскоу, буйныѣ воды по всей пущи онои выпустиль? Скажете: нѣ! Абовѣм нѣ! Не лѣска то оная анѣ теж Мойсей тыми речами там справовал, але найвышшого Бога моц и его самая невымовная мудрост(ь) и владза росказовала мору, вѣтром, твердым скалам, абы конечне на кинене лѣски онои послушенству своему досыт(ь) чинили и вшистки живиола³ конечне го слухати мусѣли (318)

Тымже тыж способом власне (бо до того цѣлю реч простует) паркгаминовый маючий въ собѣ порядок братства, посланный вам от братства нашего, причиноу тылко будет, як оныѣ таблицѣ мойсейскіѣ, жезль, скиния вся, ковчегъ завѣту, ручка носящая манну еце⁴ Але вмѣсто помѣненныхъ таблицъ Євангеліѣ Христово на таблицяхъ сердець ваших нехай будетъ выразно написано, и того словъ самыхъ слухайте

И для тыхъ теды забвенныхъ причинъ абысте обфитовали в науцѣ писма святого всѣхъ пророкъ и апостолъ и божественныхъ учителей И созиждитес(ь) на краєугольномъ камени — Господь нашѣмъ Исусѣ Христѣ, на фундаментѣ томъ, якъ злото и сѣбро и камѣне дорогое з вянкомъ милости до купы с(я) вяжучи в братствѣ томъ О которомъ то братствѣ св. верховный Петръ апостолъ мовит «Братство возлюбѣте, Бога прийте ся, царя чтѣте!» — Братство любити — Бога любити, братство приймати — любовь приймати, то ест(ь) — Бога приймати Занеже «Богъ любви ест(ь) и пребывая в любви въ; Бозъ пребываетъ и Богъ въ немъ» (319)

Зъ вѣкъ абовѣмъ през пророка повѣжено естъ «Се коль добро и коль красно но еже жити братии вкупѣ» А того добра тыѣ сут(ь) знаки. Вшеля-

¹ Палици

² Махнув

³ Стихи

⁴ Et caetera

кого неприятеля хотячи поразити збирают ся люде до купы в тысячи, вѣ ста и десятки. Обирают и постановляють над собою гетманов, ротмистров, поручников, десятников е. ц И так всѣ в купѣ будучи снадне могут неприятеля паразити

Также теж и до посполитого на свѣтѣ мешкання, тоест мѣсть великих и малых — до которых ся люди розмаитые, як до Ноева¹ корабля. добрыи и злыи, чистыи и нечистыи збирают. И поставляють судиов, писаров, и вшелякий порядок способныют и споряжают и кгрунтовне становят, писанем речи свои варуючи, такъ теж и будованем мѣсто свое для неприятелей осматруючи

А не тылко в мѣстах, але и по селах, ачколвекъ люди будучи грубые, такъже до громады с(я) збирают² и ряд собѣ вынаходят и под ним живут

А що ж надто маем повѣсти³? Не ест ли реч оздобная церкви божей братству еи³ в ной быти³?

Певне, же то рач Богу милая и межи всѣми людми ест(ь) учтивая. Едному тылко дѣяблю и начиню⁴ его то ест немилу¹

Абовѣм и Христосъ посылает учеников своих по два а по два⁵. А если не будет в мѣстѣ до тысячи цнотливых, то хоч сто А если бы и ста не было, то хотяй пятьдесят, десят(ь), а принамѣ пят(ь) — «а и для тых», в такой малой личбѣ, мовить Господь до Авраама «не погублю городов Содомских и Гоморских» На тот теды способѣ, если не допустит шатан быти братии вкупѣ десятем и пятем, тыды принаймнѣй, наконец, бы тылко два albo тры — «аще собираут ся о имени моем, ту есм посредѣ ихъ», глаголет Господь. И два — бо «аще совѣщаеа что благое о всякой вещи на земли, будет има дано от отца моего» (320).

Таких об'єднаних хоч би в малій, хоч би з двох членів громаді, Христос зве своєю братією. Натомість, хто тримається одинцем, — «высокого мнѣманя о собѣ будучи, — таковый и щобы его человѣком звати негоден ест(ь)» (321). Докір, що трапляв і таких високих аскетів, як Іван з Вишні!

Вияснивши так (не дуже прозоро, треба сказати) вагу колективності чи соборності, автор викладає принципи «посполитого послуговання» і «попечения» — вияви діяльності братської любові:

Бо що то потребам братским услуговати — Богу услуговати. А в братствѣ совѣтовати и промышляти о размноженю его — то власне ест(ь) з Богом бесѣдовати albo якобы от особы его мовити Ибо болше мученичества ест(ь) сие — еже о ближних попечение имѣти. И сие ест во истину (мовит Златоуст) со Богом жити

И что бо будет равно сим — еже ни пост, ни низу лѣганіе, ни всеночная бденія, ниже й ина что такова могут спасти человѣка, яко о ближних попечение имѣти. И се ест во истину со Богом жити, и то ест(ь) найпевнѣйшая и найпростѣшая до забвеня людского дорога (с 321—2).

¹ Друк · нова

² Друк · збирают.

³ Церкви

⁴ Його сосудові — розумити папство

⁵ Ся фраза порушує розвій гадок сеі преінтересної апології колективизму.

Згадавши про перешкоди, що перебивають людині виконувати сю заповідь діяльної любові («попечения»), автор далі викладає теорію практичної побожності — діаметрально противну афонському нгілізмові:

Не иж бы богатство было зло — але лакомство, и злое набытие — то есть зло

Не иж бы своею працею маетность (ь) набытая была зла — але драпъ-ство и лакомство и забытиост (ь) при том о всѣх приказанях божих и церкви и о ближних своих — то ест (ь) зганено

Не иж бы напой был злой — але проклято ест (ь) пъянство

Не иж бы оженене речу неучтивою было — але штетеченство ¹ то ест (ь) обредливое

Тым то горе Христос нарече быти — «иже одесятствуеете мяту, копръ, кмин, а што болшая в законе то есте отпустили суд, милость, вѣру» . (322)

Не в листъ бовѣм єдино, анъ, на том тылко єдном паркгаменъ ест (ь) братство зо всѣми его пунктами достатечне выражено Але во всѣх судбах и заповѣдех божиих, в выполнѣню всего нового тестаменту — то есть братство И любов без присады, прозорчистая (ряд цитат не дуже до речі)

Так то силу ² и реч великую имя братства за собою потягает И тоу с (я) любовию вьжут наслѣдовцы Христовы в досконалоє збудованє і выстрыхненє ³ церкви его (322—3).

Наступає виклад тез: — Братство — церква, церква — всесвіт, вінчаний «архієреєм великим» Христом. Церква — духовний квадрат, заснований на чотирьох підставах: суд, милість, віра і надія. Церква — духовна будова, збудована «на правім визнанні віри». Сі поняття, пояснює автор, належить відрізнити від територіального поняття церкви — дієцезії («повѣта»), або монументального поняття церкви — будови.

Чотири підстави церкви дають привід авторові до дальших порівнянь, якими він хоче поглибити поняття братства — церкви: її містичність і величність. Чотири основи церкви — суд, милість, віра і надія — чотири «кінці світу», чотири пори року, чотири стихії — що репрезентують чотири «воеводи небесні»: Михаїл, Гавриїл, Уриїл, Рафаїл (с. 325).

И так tedy Богъ церков свою на домысль и вымысль людский и самых снат ангелов понятия речи на том-то квадратоватомъ камени дивне заложити рачил, же противко ней вскурати и брони ⁴ пекельные не подолоаут.

Бо нхто инший, — «але Сам тылко яко наддер ⁵ вымыслный будовничий, або архитектон всего видомого и невидомого створеня и до далшого поступку церков свою Бог будует и предивными судбами своими охраняти і заховувати рачит.

¹ Розпушта

² Друк: сила

³ Завершення

⁴ Брами, врата.

⁵ Дуже.